

virov. Kot se vrstijo dokumenti v objavljeni knjigi, tako so tudi arhivsko razvrščeni v zapuščini. Glede na pomembnost dokumentov je Drnovšek posamezne dokumente ali skupine objavil v celoti, nekatere v daljšem ali krajšem povzetku, nekatere pa je le omenil. Izdajatelju je v prvi vrsti šlo za tem, da naredi informativni priročnik, da uporabnik dobi osnovne informacije o gradivu, ki mu služijo kot pomagalo pri iskanju željenega gradiva v arhivu samem.

Tako je nastal zelo celovit prikaz Grassellijeve zapuščine, ki pa je še veliko več. Na podlagi njegove arhivske ostaline imamo namreč pred seboj podobo o življenju in delu Petra Grassellija, ob tem pa tudi pomemben del slovenske, ne le ljubljanske, politične, kulturne in družbene zgodovine za čas več kot sedemdesetih let. Nedvomno lahko označimo Drnovškovo izdajo Grassellijeve zapuščine za zelo pomemben dosežek za zgodovinopisje 19. stoletja in za čas do konca monarhije. Prav privatnih arhivov nam je sorazmerno malo ohranjenih ali dostopnih in prav bi bilo, če bi še ostale zapuščine dobile podobno izdajo.

Na začetku knjige je Drnovšek pripravil oris življenja in dela Petra Grassellija, ki je res bolj biografska skica, ne pa temeljita obdelava, vendar je zelo informativna in potrebna ter za takšno izdajo ravno praviša.

Arhivsko zapuščino Grassellija je Drnovšek predstavil v štirih obsežnih in smiselno zaokroženih delih. Najprej je tu osebno gradivo, ki zajema šolanje, izvolitve, imenovanja in službeno delovanje ter častne diplome in rede. Nato sledi najboljše delo, ki predstavlja zelo številno korespondenco 397 dopisnikov s 1605 pismi, pri katerih je veliko pisem v celoti objavljenih, druga pa so povzeta ali pa le kratko označena, pač glede na njihov pomen. Temu poglavju sledi gradivo o društvenem, založniškem, gospodarskem in političnem delovanju pri Narodni čitalnici v Ljubljani, pri Slovenski Matici, Sokolu, Dramatičnemu društvu, Narodni tiskarni, kranjskem deželnem zboru itd. Zadnje poglavje obravnava rokopisne prozne tekste, izvirne in prepisne pesmi, ocene, prevode, razmišljanja, različna vabila za koncerte, operne in gledališke predstave, skupaj s programi, razna potrdila, vizitke, osmrtnice in slikovno gradivo. Že na začetku je Drnovšek obširno in natančno razložil historiat Grassellijeve zapuščine, dosežanja urejanja, popise in uporabo gradiva ter natančno razvrstitev in razčlenitev gradiva. Konec knjige predstavljajo opombe, za katere je škoda, da jih ni več in da niso bolj popolne, kronološki seznam korespondence, gledaliških in drugih literarnih del, ki so v zapuščini kakorkoli omenjana, imenski in krajevni register ter kratek nemški povzetek.

Ponovno naj poudarim, da gre za zelo pomembno in skrbno opravljeno arhivsko delo, zelo važno za zgodovinopisje, ki ga na žalost kazijo številne tiskarske napake, ki so pač odraz stanja v slovenskih tiskarnah.

Franc Rozman

France Klopčič: *O preteklosti drugače*, Cankarjeva založba, Ljubljana 1984, 423 strani.

Na devetnajsto zborovanje slovenskih zgodovinarjev v Mariboru leta 1978 smo povabili tudi dva avstrijska kolega mlajše generacije, ki sta se v tistem času intenzivno bavila s koroško-slovenskim manjšinskim vprašanjem. Oba sta napredno, levičarsko usmerjena. Eden od njiju, dr. Hanns Haas, je lahko vsaj

delno sledil razpravam na zborovanju in je bil prisoten tudi, ko se je v razpravi o generalu Maistru oglasil tudi France Klopčič. Klopčič je takrat govoril »drugače o bojih za severno in zahodno mejo«. Vehementno, kritično in na videz nepriljudno, je poskušal pokazati še na drugo, ne v narodnoosvobodiljske emocije oblečeno plat delovanja generala Maistra v času prevrata. Javno, pa tudi v klopih pri poslušalcih, ni bil deležen ravno odobravanja in avstrijski kolega je začudeno vprašal: »Zakaj pa ne marate, če kdo drugače, odločneje in bolj kritično razpravlja od vas? Ali res mislite, da pomeni marksistična kritika le odobravanje in enotno uglašenost?«

In kaže, da smo slovenski zgodovinarji res velikokrat nenavajeni resne, tovariške in strokovne kritike. Poznamo največkrat medle in hvalisave kritike ali pa pikolovska, osebna obračunavanja, in le redko utemeljeno, dobronamerno kritiko. Vedno ni bilo tako. France Klopčič zato pomeni neke vrste ščuko v zgodovinarskem ribniku in malo jih je, ki bi jim bil priljubljen. Tudi zato ne, ker ga nemalokrat zanese, da v kritiki postane trd, nepremakljiv in svoja stališča zagovarja ne glede na argumente oponentov.

Velik del njegovega strokovnega ustvarjanja je posvečen iskanju drugačne, popolnejše resnice o zgodovinskem dogajanju. Pogosto poskuša netolerantno osvetljevati procese in dejanja v zgodovini in zgodovinarje s stališča »pravovernega« komunista. Zanima se za skorajda vsa zgodovinska razdobja in analizira skorajda vsakega piščočega slovenskega zgodovinarja. To je njegova najpomembnejša drugačnost in tako je napisana tudi knjiga »O preteklosti drugače«.

Potem, ko je Klopčič izdal leta 1977 »Kritično o slovenskem zgodovinopisju«, knjigo, v kateri se je lotil slovenskih zgodovinarjev, je z letnico 1984 izšla tudi knjiga, o kateri pišem. V njej je objavil za druge prilike pripravljena in drugod večinoma integralno objavljena dela, v katerih resnično drugače gleda na preteklost. Naj si bo takrat, ko z Branislavom Djurdjevom razpravlja o marksizmu, in postmarksizmu, ali takrat, ko dokazuje, da je bila slovenska komunistična stranka ustanovljena leta 1920, ali pa takrat, ko kaže na temne plati »osvoboditelja Maribora in Štajerske«, generala Maistra. Tudi v drugih v knjigi objavljenih krajših in širših spisih kot: »Friedrich Engels (in Karl Marx) o »nezgodovinskih« slovanskih narodih 1847—1895«, »O letu 1878 drugače od Marxa in Engelsa«, »Vpliv oktobrske revolucije 1917 nekdaj in danes«, »Drugače o nastanku Jugoslavije leta 1918«, »Nacionalna politika slovenskih komunistov in njen odmev v komunistični stranki Italije v letih 1923—1930«, »Zmotno gledanje Palmira Togliattija na KP Jugoslavije leta 1928«, »Leninov nacionalni program in Stalinovi odkloni«, »Proti zmotnemu gledanju na minulost«, »Kdo je razbijal staro Jugoslavijo« in »Prispevek k teoriji nadomestkov za male narode in narodne manjšine«, avtor opravičuje naslov knjige.

Knjiga, čisto pragmatično gledano, ne prinaša nič takega, kar zgodovinarji doslej od Franceta Klopčiča ne bi že slišali ali prebrali. Prinaša morda nekaj pomembnejšega. Tako kot tista iz leta 1977, je tudi ta iz leta 1984, izziv slovenskim zgodovinarjem. Klopčič sam je v knjigi ob nekem objavljenem referatu, nekoliko užaljeno, a v imenu zgodovinske točnosti, zapisal: »Referat je bil prebran do razdelka... Nadaljnje branje je preprečil predsedujoči... iz časovnih razlogov, ne glede na bistvene novosti v referatu« (str. 209). Če so bile včasih razprave Franceta Klopčiča na raznih srečanjih predolge in prepikolovske ter

je veljal za »strah in trepet« vsakega predsedujočega, tega izgovora sedaj ni. Beseda je zapisana in tudi odgovor ne bore biti usten. Če je Klopčič sam lahko zbral toliko energije, raziskovalne vneme in potpljenja, da je o stoletni preteklosti lahko spregovoril drugače, ni vrag, da tega ne bi zmoglo slovensko zgodovinarstvo. Saj ne gre za to, da bi kdorkoli kogarkoli prepričal (ali pa tudi), gre v prvi vrsti zato, da se ne izgubi direkten odgovor na direkten izziv. Saj nam gre končno vsem za zgodovinsko resnico. Samo direkten odgovor, pa ne s pozicij »užaljenih veličin«, lahko prispeva k »skrbi poštenjaka za zgodovinsko resnico«, ki si ga je za motto izbral avtor, kajti: »bo škandal... če ne bo vse, kakor je bilo res« (str. 8).

Če bo Klopčičeva knjiga dosegla vsaj to, je opravičila izid in že, ne glede na vsebino, pomembno prispevala k razvoju slovenskega zgodovinarstva.

Dušan Nečak

Comunisti a Trieste. Un'Identità Difficile, Ed. Riuniti Roma 1983, 262 str.

V okvirju seminarja Komunistične stranke Italije je bila leta 1981, ob šestdesetletnici ustanovitve, predstavljena zgodovina komunistov v Trstu od začetkov do današnjih dni. Nastopilo je šest predavateljev iz Trsta, ki so svoje prispevke, opremljene z dokumenti, objavili v knjigi, s predgovorom vodilnega italijanskega komuniste Alessandra Natte.

Namen seminarja — avtorjev knjige — je prikazati objektivno zgodovinsko podobo »kakršna je bila in ne kakršno bi želeli, da bi bila«, ne zato, da bi partijo opravičevali ali ji priskrbeli alibi, kolikor zato, da bi razložili motive za takšno ali drugačno odločitev in priznali napake. Kajti, kot pravijo, z odrinjanjem žgoče preteklosti, z molkom ali polresnicami ni mogoče obrniti strani tržaške zgodovine. Sicer pa jim ne gre samo za zgodovino (ki jo končno prvič pišejo komunisti sami in ne kakor doslej, ko so jo pisali drugi, praviloma nenaklonjeni italijanski komunistični stranki, str. 67), temveč tudi za začetek odkritega soočenja vsega tržaškega ljudstva s preteklostjo, za začetek široke razprave posebej z Zvezo komunistov Slovenije — dodajmo tudi Hrvaške — s katero žele tržaški komunisti skupna srečanja za skupno ovrednotenje mučnih zgodovinskih dogodkov. Storjen naj bi bil torej prvi poskus treznega obračuna s preteklostjo, s kompleksi, predsodki, zamerami in obtožbami, ki desetletja pogojujejo politične in nacionalne odnose v Trstu ter ovirajo normalni družbeno-politični razvoj. Avtorji se zavedajo, da je s tem delom storjen šele prvi korak, dodan »skromen, a konkreten kamenček k ustvarjanju novega avtentičnega internacionalizma«, zato napovedujejo poglobitev raziskav skupno s »tovariši iz Zveze« (ZKS).

Vse to razberemo iz uvoda, tekstov in zaključnega dokumenta seminarja, kako težko je omenjeni namen doseči pa pove že podnaslov knjige: zapletena identiteta.

Dela posameznih avtorjev se razlikujejo ne samo po predmetu obravnave, po metodi in stilu pisanja, marveč tudi po tendencah in (ne)poznavanju obrav-